

«فروغي» تکیه‌گاه امن پهلوي اول و دوم

23 اردیبهشت 1309 محمدعلي فروغي، سياستمداري که در فراهم‌سازي زمينه‌هاي تعرض فرهنگي غرب در قرن جاري به ايران نقش اساسي را داشت. به وزارت خارجه ايران منصوب شد و ي در حفظ و تحکيم شيرازه حکومت رضاخان و فرزندش، تکیه‌گاه اصلي محسوب مي‌شد.

فروغي، 1254 ش. در تهران متولد شد. پدرش محمدحسين - ذکاءالملک - از ادیبان، شعرا و دانشمندان عصر ناصرالدین شاه قاجار بود. در بعضي منابع تاريخي‌خاندان فروغي اصالتاً يهودي دانسته شده که براي تجارت به اصفهان آمده‌اند. فروغي در خلال تحصيلات خود زبان عربي و فرانسه و علوم رياضي، فيزيک، شيمي و طبيعي را فراگرفت. وي در مدرسه دارالفنون به تحصيل در رشته پزشکی و داروسازي مشغول شد، اما پيش از پايان تحصيلات، اين رشته را رها کرده و به تحصيل فلسفه و ادبيات و تکميل زبانهاي فرانسه و انگليسي اهتمام ورزید. فروغي در حين تحصيل، تحت تأثیر ميرزاملک خان که از پيش‌کسوتان ترويج فرهنگ غرب و فراماسونري در ايران بود، قرار گرفت و به تدريج خود به يکي از برجسته‌ترين متفکران غربگرا در ايران تبديل شد. فروغي که مترجم اسناد بنيادین فراماسونري از زبان فرانسه به فارسي بود، در 32 سالگي از بنيانگذاران لژ بيداري در ايران بود. او مشاغل دولتي خود را با مترجمي در وزارت «انطباعات» (وزارت ارشاد) آغاز کرد و سپس در سالهاي آخر حکومت مظفرالدین شاه مدرس مدرسه عالي علوم سياسي و رئيس «دارالانشاء» شد. او در اين سالها کتابهاي «ثروت ملل» و «تاريخ ملل مشرق زمين» را ترجمه کرد.

در 1286 ش. که محمد حسين - ذکاءالملک - درگذشت، لقب و شغل وي به فرزندش داده شده و فروغي به رياست مدرسه عالي علوم سياسي رسيد.

پس از صدور فرمان مشروطيت و تشکيل مجلس شوراي ملي، به دعوت صنيع الدوله - اولين رئيس مجلس - تصدي دبیرخانه مجلس را بر عهده گرفت و تشکيلاتي مطابق با مجالس اروپايي پي‌ريزي کرد

محمدعلي فروغي در انتخابات دور دوم مجلس شوراي ملي که پس از خلع محمدعلي شاه قاجار از سلطنت انجام شد از تهران وکیل شد و در همان دوره پس از «مستشارالدوله صادق» به رياست مجلس نیز برگزيده شد. او در همين ايام در طول هفته چند ساعت به «احمدشاه» که هنوز به سن بلوغ نرسیده بود، درس مي‌داد.

فروغي در دوره سوم نیز وکیل شد اما چند ماهي بيشتر در مجلس نماند و در 1290 ش. در کابينه صمصام السلطنه بختياري، وزارت ماليه، در کابينه مشيرالدوله وزير عدليه، در کابينه مستوفي وزير خارجه، در کابينه مجدد مشيرالدوله وزير ماليه بود و سپس به رياست ديوان عالي کشور منصوب شد. او با همين سمت از طرف آخرين دولت قاجار به عنوان رئيس هيأت نمايندگي ايران راهي کنفرانس صلح و رساي در پاریس شد. فروغي پس از دو سال اقامت در اروپا به ايران بازگشت و در کابينه مستوفي الممالک وزير خارجه، در کابينه مشيرالدوله وزير ماليه و در کابينه‌هاي رضاخان پهلوي نیز دوبار وزير خارجه و وزير ماليه شد.

پس از انقراض سلسله قاجار، مدتي کفالت نخست‌وزيري را عهده‌دار شد و در مجلس تاجگذاري رضاخان گرداننده اصلي مراسم بود. پس از تاجگذاري نيز از سوي رضاخان به عنوان اولين رئيس الوزراي خاندان پهلوي در پست خود ابقاء شد. وي اولين رئيس الوزراي رضاخان بود که «شئل آبي» سلطنت را در مراسم تاجگذاري بر دوش او انداخت و «ايدئولوژي شاهنشاهي» را در نطق خود در آن مراسم تبیین کرد.

فروغي در کابينه مستوفي الممالک - 1305 ش. - وزير جنگ شد. سپس به سفارت کبراي ايران در ترکیه منصوب شد. فروغي در همين سمت بود که سفر 40 روزه رضاخان به ترکیه و آشنايي او با «کمال آتاتورك» را ترتيب داد. وي در کابينه مخبر السلطنه - 1306 ش. - ابتدا وزير اقتصاد و سپس وزير خارجه شد و در شهريور 1312 مجدداً رئيس الوزرا شد.

در آذر 1314 متعاقب قيام مسجد گوهرشاد، فروغي از رئيس الوزرايي برکنار شد، اما پس از اشغال ايران توسط متفقين و در آستانه تبعيد رضاخان و به قدرت رسيدن پسرش محمدرضا، به دربار احضار شد و به دليل روابط دوستانه‌اي که با انگليسي‌ها داشت به رئيس الوزرايي انتخاب شد. در اين دوره که تا ?? اسفند ???؟ ادامه يافت وظيفه فروغي انتقال سلطنت از رضاخان به پسرش بود که آن را با موفقيت انجام داد.

در دوران محمدرضا مدتي وزير دربار بود و در پنجم آذر 1321 پيش از آن که به عنوان سفيرکبير ايران عازم امريکا شود، در 67 سالگي درگذشت.

فروغي در مجموع سه بار رييس ديوان عالي کشور، سه نوبت نخست وزير، سه نوبت وزير جنگ، سه دوره وزير ماليه، سه دوره وزير خارجه و يك بار وزير عدليه شد.

فروغي، مغز متفكر پهلوي اول و دوم، طي سالهاي فعاليت سياسي خود تلاش همه جانبه‌اي براي زدودن اسلام و فرهنگ غني آن و جايگزين ساختن فرهنگ تحميلي غرب انجام داد.

پي نوشت:

1- ظهور و سقوط سلطنت پهلوي؛ انتشارات مؤسسه مطالعات و پژوهشهاي سياسي؛ ج دوم، ص 36.